

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Mai 2017

Cod Ymarfer ar gyfer Darpariaethau Rheoli Rhywogaethau yng Nghymru

Sut y dylid cymhwyso Cytundebau Rheoli Rhywogaethau a Gorchmynion Rheoli

OGL © Hawlfraint y Goron 2017 WG31285
ISBN digidol: 978 1 4734 9086 4

Delwedd chwith uchaf: Paul Beckwith
Delwedd ganolog uchaf:
Cyfoeth Naturiol Cymru
Delwedd de uchaf a canolog gwaelod:
Jean Haxaire
Delwedd chwith a de gwaelod: GB NNSS

Cynnwys

Cynnwys	2
1 Cyflwyniad	5
2 Trosolwg o'r darpariaethau rheoli rhywogaethau	7
2.1 Nodi pwy sy'n gyfrifol am gydgysylltu.....	7
2.2 Y broses bresennol.....	7
2.3 Sut y caiff y darpariaethau hyn eu defnyddio	8
2.4 Cwmpas y mesurau	8
2.4.1 Rhywogaethau sy'n cytrefu'n naturiol.....	9
2.4.2 Rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma ac a ailgyflwynir	9
2.4.3 Gwarchod Rhywogaethau a Chynefinoedd	10
2.4.4 Y prawf effaith andwyol ddifrifol.....	11
2.4.5 Rhywogaethau estron eang eu gwasgariad	11
2.4.6 Safle ac Annedd.....	12
2.5 Ystyriaethau o ran lles anifeiliaid	13
2.6 Diogelu rhywogaethau nad ydynt wedi'u targedu	13
2.7 Adolygu darpariaethau rheoli rhywogaethau.....	13
2.8 Cyhoeddi nifer y cytundebau a'r gorchmynion	14
3 Cytundebau rheoli rhywogaethau	14
3.1 Beth yw cytundeb rheoli rhywogaeth?	14
3.2 Pwy all lunio cytundeb rheoli rhywogaeth?	14
3.3 Pryd y dylai awdurdod amgylcheddol gynnig llunio cytundeb rheoli rhywogaeth?	15
3.3.1 Rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma	16
3.4 Yr hyn y mae'n rhaid i gytundeb rheoli rhywogaeth ei gynnwys.....	17
3.5 Terfynu cytundeb	18

4	Gorchmynion Rheoli Rhywogaethau	19
4.1	Pryd y gall awdurdod amgylcheddol wneud gorchymyn rheoli rhywogaeth	19
4.1.1	Dim perchennog hysbys.....	20
4.2	Yr hyn y dylai gorchymyn rheoli rhywogaeth ei gynnwys	20
4.3	Gofynion hysbysu	21
4.4	Pan ddaw'r gorchymyn i rym.....	21
4.5	Gorchmynion rheoli rhywogaethau brys	22
4.6	Dirymu Gorchymyn Rheoli Rhywogaeth yn Ôl.....	23
4.7	Terfynu gorchymyn	24
5	Pwerau mynediad, gorfodi, troseddau a chosbau.....	25
5.1	Pwerau Mynediad	25
5.2	Gorfodi.....	26
5.3	Troseddau a chosbau	27
6	Cyfrifoldeb am gostau ac iawndal	27
6.1	Cyfrifoldeb am gostau gweithrediadau rheoli rhywogaeth	27
6.2	Iawndal	28
6.3	Anghydfodau.....	29
7	Hawl i apelio	29
8	Atodiad.....	30
	Rhan I – Rhywogaethau estron.....	30
	Rhywogaethau cynhenid	31
	Rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma.....	32
	Planhigion – Rhywogaethau estron	32
	Diffiniadau sy'n ymwneud â rhywogaethau.....	32

1 Cyflwyniad

1. Mae'r cod ymarfer hwn yn nodi sut y dylai Gweinidogion Cymru a Cyfoeth Naturiol Cymru gymhwyso'r darpariaethau ar gytundebau a gorchmynion rheoli rhywogaethau sydd wedi'u cynnwys yn Neddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981¹. □ Dim ond i Gymru y mae'r cod hwn yn berthnasol. Mae Adran yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig wedi cyhoeddi cod ymarfer ar wahân ar gyfer Lloegr.
2. Mae mwy a mwy o rywogaethau'n cael eu cludo, naill ai'n fwriadol neu'n anfwriadol, y tu hwnt i'w tiriogaeth naturiol gan bobl. Tra bod llawer o'r rhywogaethau estron hyn yn gallu bod yn fanteisiol, er enghraifft i'r sectorau amaethyddol, coedwigaeth, garddwriaeth, pysgodfeydd ac anifeiliaid anwes, mae canran fach ohonynt a elwir yn rhywogaethau estron goresgynnol yn gallu cael effaith negyddol. Rhywogaethau estron goresgynnol yw un o'r bygythiadau mwyaf i'n hamgylchedd. Maent yn costio tua £2 biliwn y flwyddyn i economi'r DU ac mae rhai hyd yn oed yn peryglu ein hiechyd. Nid yw rhywogaethau estron goresgynnol yn parchu ffiniau ac er mwyn mynd i'r afael â hwy mae Cymru yn cydweithredu â gweddill Prydain Fawr; nodir y dull hwn o weithredu yn Strategaeth Rhywogaethau Estron Goresgynnol Prydain Fawr. Mae Llywodraeth Cymru'n cymryd y mater hwn o ddifrif, ac yn cydnabod ei bod yn well atal rhywogaethau estron goresgynnol rhag ymsefydlu yma yn y lle cyntaf na cheisio eu rheoli ar ôl iddynt fwrw gwreiddiau yma, sy'n aml yn ddrud iawn neu'n opsiwn anymarferol.
3. Er mwyn gwneud hyn, mae angen i Weinidogion Cymru a Cyfoeth Naturiol Cymru allu ymateb yn gyflym pan ganfyddir bygythiad newydd. Mae cael mynediad i safle er mwyn rheoli rhywogaeth estron oresgynnol newydd sy'n achosi, neu'n debygol o achosi, niwed yn gallu bod yn hollbwysig. Fel arfer, rydym yn sicrhau hyn yn wirfoddol gan fod y rhan fwyaf o dirfeddianwyr yn hapus i ganiatáu mynediad i'w tir. Fodd bynnag, mae angen sicrhau bod hyn yn bosibl bob amser, hyd yn oed os na wyddom pwy yw'r perchennog dan sylw. Bydd y pwerau newydd hyn yn sicrhau bod Gweinidogion Cymru neu Cyfoeth Naturiol Cymru yn gallu cael mynediad i'r tir a chael gwared ar rywogaeth estron oresgynnol cyn iddi ymsefydlu'n ehangach.

---

¹ Cyflwynwyd y mesurau gan adran 23 o Ddeddf Seilwaith 2015, gan ddiwygio Deddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981.

4. Gallai ailgyflwyno² rhywogaethau a arferai fod yn rhai preswyl cynhenid³ yn anghyfreithlon hefyd, o dan amgylchiadau penodol, gael effeithiau negyddol sylweddol ar fuddiannau amgylcheddol, cymdeithasol neu economaidd gan fod amgylchiadau wedi newid ers y tro diwethaf roeddent yn bresennol yng Nghymru. At hynny, gallai ailgyflwyno rhywogaethau o'r fath gael effaith andwyol ar les yr anifeiliaid unigol a ryddheir os cânt eu rhyddhau i amgylchedd nad yw'n addas i'w hanghenion. □ Efallai y bydd angen i Lywodraeth Cymru neu Cyfoeth Naturiol Cymru weithredu er mwyn mynd i achosion o ailgyflwyno rhywogaethau heb drwydded o dan yr amgylchiadau hyn. Bydd modd gwneud hyn drwy gytundeb fel arfer ond, mewn achosion prin, bydd angen defnyddio pwerau rheoli er mwyn cael mynediad i dir pan fydd popeth arall yn methu.
5. Er mwyn diogelu iechyd planhigion, gellir defnyddio Gorchymyn Iechyd Planhigion i orfodi rheolaethau a chyfyngiadau ar fewnforio, symud a chadw planhigion a phlâu planhigion penodol a deunyddiau penodol eraill. Mae'r Gorchymyn Iechyd Planhigion yn gwahardd mewnforio rhai genera a mathau penodol o ddeunydd o rywogaethau penodol yn llwyr. Mae'r Gorchymyn hefyd yn gosod cyfyngiadau arbennig, gan gynnwys amodau symud, ar nifer o rywogaethau o gnydau neu rywogaethau coedwig, er mwyn diogelu diwydiannau amaethyddol, coedwigaeth a garddwriaethol y DU rhag plâu a chlefydau estron penodol. Mae'r Gorchymyn yn ei gwneud yn ofynnol i chi hysbysu arolygydd Hadau Iechyd Planhigion am bresenoldeb unrhyw bla planhigion nas ceir fel arfer ym Mhrydain Fawr ac sy'n debygol o fod yn niweidiol i blanhigion ym Mhrydain Fawr, neu sydd ar y rhestr o blâu sydd wedi'u gwahardd o'r Gymuned Ewropeaidd. Yng Nghymru, mae Gorchymyn Iechyd Planhigion yn ei gwneud yn bosibl i Hysbysiadau Iechyd Statudol gael eu cyflwyno gan yr Asiantaeth Iechyd Anifeiliaid a Phlanhigion neu Cyfoeth Naturiol Cymru. Mae cyfundrefn y Gorchymyn Iechyd Planhigion yn system reoleiddio ar wahân i Ddarpariaethau Rheoli Rhywogaethau a byddant yn parhau'n systemau rheoli sy'n gweithredu ar wahân.

---

²Rhywogaethau wedi'u hailgyflwyno heb drwydded, yn groes i Adran 14 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981.

³Mae Atodlen 9A o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 yn diffinio'r categori hwn o rywogaeth fel "an animal that is no longer normally present in Great Britain". At ddibenion y cod hwn, cyfeirir at y categori hwn o rywogaeth fel "rhywogaeth gynhenid a arferai breswyllo yma".

2 Trosolwg o'r darpariaethau rheoli rhywogaethau

6. Diwygiodd Adran 23 o Ddeddf Seilwaith 2015 Ddeddf Bywyd Gwylt a Chefn Gwlad 1981 drwy ychwanegu Atodlen 9A newydd er mwyn cyflwyno cyfundrefn statudol o gytundebau a gorchmynion rheoli rhywogaethau er mwyn sicrhau bod tirfeddianwyr, dan amgylchiadau priodol, yn cymryd camau i fynd i'r afael â rhywogaethau estron goresgynnol a rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma, neu ganiatáu i eraill fynd ar dir i gyflawni'r gweithrediadau hynny, er mwyn eu hatal rhag ymsefydlu ac ymledu. □ Gweinidogion Cymru a Cyfoeth Naturiol Cymru yw'r awdurdodau amgylcheddol sydd â'r pwerau i wneud cytundebau neu orchmynion rheoli rhywogaethau yng Nghymru.

2.1 Nodi pwy sy'n gyfrifol am gydgyssylltu

7. Dylai'r awdurdodau amgylcheddol gyfeirio at unrhyw brotocol ymateb cyflym er mwyn nodi pwy ddylai gydgyssylltu unrhyw gamau gweithredu a all fod yn ofynnol o dan y darpariaethau hyn. □ Y corff cydgysylltu sy'n gyfrifol am gynnig cytundeb neu wneud gorchymyn.
8. Os yw awdurdod amgylcheddol eisoes yn cyllido camau gweithredu dan raglen ddileu sy'n bodoli eisoes, cyn i'r darpariaethau hyn ddod i rym, dylai'r awdurdod hwnnw barhau i fod yn gyfrifol am unrhyw fesurau ychwanegol sy'n ofynnol o dan y darpariaethau hyn. □

2.2 Y broses bresennol

9. Ar hyn o bryd, gall awdurdodau amgylcheddol wneud trefniadau gwirfoddol â pherchenogion i gael mynediad i'w safleoedd er mwyn rheoli rhywogaethau estron goresgynnol. □ Mae'r trefniadau anffurfiol hyn wedi bod yn effeithiol yn y rhan fwyaf o achosion.
10. Os yw awdurdod amgylcheddol yn dymuno cael mynediad i safle, yna rhaid iddo geisio cytundeb â'r perchennog yn gyntaf o dan y dull anffurfiol cyfredol. Mae cytundeb a sicrhau fel hyn yn debygol o fod yn llai beichus i'r perchennog a'r awdurdod amgylcheddol.

2.3 Sut y caiff y darpariaethau hyn eu defnyddio

11. Os na fydd awdurdod amgylcheddol wedi llwyddo i sicrhau cytundeb y perchennog o fewn amser rhesymol ar sail anffurfiol, yna gallai ystyried defnyddio'r darpariaethau statudol hyn. □ Fodd bynnag, mae'r darpariaethau statudol yn dal i ganolbwyntio ar negodi cytundebau gwirfoddol, lle bo'n ymarferol, ac mae'n rhaid i'r awdurdod amgylcheddol wneud ymdrechion rhesymol yn gyntaf i lunio cytundeb rheoli rhywogaeth effeithiol â pherchennog.
12. Fodd bynnag, os na fydd hyn yn bosibl, mae gan yr awdurdod amgylcheddol bwerau i wneud gorchymyn rheoli rhywogaeth i'w gwneud yn ofynnol i berchennog gymryd camau i fynd i'r afael â rhywogaeth estron oresgynnol (a rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma), neu ganiatáu i'r awdurdod amgylcheddol wneud hynny. □

2.4 Cwmpas y mesurau

13. Mae'r mesurau hyn yn cwmpasu unrhyw anifail nad yw ei gynefin naturiol yn cynnwys Prydain Fawr (h.y. rhywogaeth estron) lle y gellir dangos bod y fath rywogaethau naill ai'n oresgynnol, neu'n gallu bod felly. □ Mae hyn yn cynnwys, ond nid yw'n gyfyngedig i'r, anifeiliaid estron sydd wedi dod yn breswylwyr cyffredin ym Mhrydain Fawr ac sydd wedi'u rhestru yn Rhan 1 o Atodlen 9 i Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981.
14. Gellir cymhwyso'r mesurau hyn hefyd at y rhywogaethau planhigion estron hynny sydd wedi'u rhestru yn Rhan 2 o Atodlen 9 i Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981. □
15. Maent hefyd yn cwmpasu anifeiliaid a ailgyflwynwyd yng Nghymru o fewn eu tiriogaeth naturiol ond nad ydynt yn bresennol yn y gwyllt mwyach, lle mae hyn i'w briodoli i weithredoedd didrwydded pobl. □ Mae hyn yn cynnwys anifeiliaid sydd wedi'u rhestru yn Rhan 1B o Atodlen 9 i Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981.
16. Nid yw'r mesurau yn berthnasol i nifer fach o rywogaethau cynhenid yn Rhan 1A o Atodlen 9, sydd wedi'u rhestru yno er mwyn sicrhau bod unrhyw weithrediadau i'w rhyddhau i'r gwyllt yn cael eu cyflawni'n briodol. □
17. Gellir defnyddio'r darpariaethau mewn amgylcheddau tir, dŵr croyw a morol. □
18. Ceir Atodlen 9 i Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 a diffiniadau mewn perthynas â rhywogaethau fel y'u diffinnir yn Neddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 yn yr Atodiad. □

2.4.1 Rhywogaethau sy'n cytrefu'n naturiol

19. O bryd i'w gilydd, bydd rhywogaethau sy'n cyrraedd Prydain Fawr yn naturiol wrth i'w tiriogaeth naturiol ehangu (e.e. yn sgil newid yn yr hinsawdd). □ Hefyd, mae'n bosibl y gallai rhywogaethau cynhenid sydd wedi diflannu o Brydain Fawr, ailgytrefu'n naturiol o rannau eraill o'u tiriogaeth naturiol rywbryd yn y dyfodol. Mae pob rhywogaeth o'r fath y tu allan i gwmpas y mesurau hyn gan y byddai'n cael ei hystyried yn rhywogaethau sydd o fewn ei thiriogaeth naturiol. □
20. Fodd bynnag, pan fo rhywogaeth yn cytrefu Prydain Fawr o ardal sydd y tu allan i'w thiriogaeth naturiol, byddai'n dal i gael ei chwmpasu gan y darpariaethau. □ Er enghraifft, pe bai cacynen Asiaidd yn cyrraedd Cymru'n naturiol o Ffrainc lle cafodd ei chyflwyno'n ddamweiniol gan weithgarwch dynol o Tsieina, byddai'n parhau o fewn cwmpas y darpariaethau hyn gan nad yw ei thiriogaeth naturiol yn cynnwys Ffrainc.

2.4.2 Rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma ac a ailgyflwynir

21. Mae anifeiliaid na fu'n bresennol ym Mhrydain Fawr ers cryn dipyn o amser (canrifoedd yn aml), fel y blaidd neu'r lyncs, yn wahanol i rywogaethau estron nad ydynt erioed wedi preswyllo ym Mhrydain Fawr ac eithrio o ganlyniad i ymyrraeth dyn. □ Fodd bynnag, mae'r broses o ryddhau rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma i'r gwyllt yn cael ei rheoleiddio er mwyn sicrhau nad oes unrhyw niwed amgylcheddol, cymdeithasol nac economaidd nac unrhyw niwed i les yr unigolion eu hunain. Gall niwed neu ddifrod ddigwydd, er enghraifft, os yw'r lleoliad lle y rhyddheir y rhywogaeth yn anaddas neu os yw'r anifeiliaid yn cario clefyd neu barasitiaid niweidiol.
22. Gall ailgyflwyno'r rhywogaethau hyn fod yn gam cadwraeth pwysig iawn. □ Felly, caniateir ailgyflwyno rhywogaethau o dan drwydded gan Cyfoeth Naturiol Cymru ar ôl rhoi ystyriaeth ofalus i'r mater er mwyn sicrhau bod rhywogaethau yn cael eu rhyddhau yn unol ag argymhellion rhyngwladol. Felly, nid yw cwmpas y mesurau hyn yn berthnasol i unrhyw un o'r rhywogaethau unigol hynny sydd yn y lleoliad hwnnw o ganlyniad i drwydded o'r fath.
23. Er hynny, os caiff rhywogaeth gynhenid a arferai breswyllo yma ei rhyddhau mewn ardal heb drwydded gan Cyfoeth Naturiol Cymru, yna gallai darpariaethau rheoli rhywogaethau gael eu defnyddio, o bosibl, ar gyfer yr unigolion hynny. Mae hyn yn cynnwys rhywogaeth a ryddhawyd o dan drwydded mewn un lleoliad, ond sydd wedi'i thrawsleoli'n anghyfreithlon drwy ymyrraeth ddynol i leoliad arall. □ Wrth ddod â'r rhywogaethau hyn a ryddhawyd yn anghyfreithlon o fewn cwmpas y darpariaethau hyn, y nod yw mynd i'r afael ag amgylchiadau lle

maent wedi'u rhyddhau mewn ardal sy'n anaddas am ei bod yn debygol y bydd hynny'n cael effeithiau amgylcheddol, cymdeithasol neu economaidd neu'n achosi niwed i les yr anifeiliaid eu hunain.

2.4.3 Gwarchod Rhywogaethau a Chynefinoedd

Rhywogaethau a Chynefinoedd a Warchodir

24. Nid yw'r gofynion sy'n ymwneud â chytundebau neu orchmynion rheoli rhywogaethau a'r canllawiau hyn yn disodli unrhyw ofynion statudol eraill a all gyfyngu ar weithrediadau mewn perthynas â thir neu rywogaeth yr effeithir arno/arni nac yn effeithio ar unrhyw ofynion statudol o'r fath.
25. Mae'n rhaid i awdurdod amgylcheddol ystyried yr angen i gael [trwydded rhywogaeth a warchodir](#) gan Cyfoeth Naturiol Cymru pe gallai cytundeb neu orchmyn rheoli rhywogaeth effeithio ar rywogaeth a warchodir o dan ddeddfwriaeth Ewropeaidd neu ddomestig ynglŷn â bywyd gwyllt. Mae nifer o rywogaethau o anifeiliaid a phlanhigion wedi'u rhestru yn atodlenni 2 a 5 i Reoliadau Gwarchod Cynefinoedd a Rhywogaethau 2010, a/neu atodlenni 5 ac 8 i Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981. Gallai cyflawni gweithrediadau a allai anafu neu ladd rhywogaethau o'r fath neu darfu arnynt neu a allai amharu ar safleoedd bridio neu fannau gorffwys, fod yn droseddau oni chânt eu cynnal yn unol â thrwydded a roddwyd gan Cyfoeth Naturiol Cymru
26. Dylai awdurdod amgylcheddol hefyd ystyried a allai gwaith gael effaith sylweddol ar Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA) a ddynodwyd o dan Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad a/neu Ardal Cadwraeth Arbennig (ACA) neu Ardal Gwarchodaeth Arbennig a ddynodwyd o dan Gyfarwyddeb Cynefinoedd neu Gyfarwyddeb Adar yr UE, neu safle sydd wedi'i restru o dan gonfensiwn 'Ramsar' ar gadwraeth gwlyptiroedd.
27. O dan adran 28 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad (fel y'i diwygiwyd), dylai awdurdod amgylcheddol hysbysu Cyfoeth Naturiol Cymru ymlaen llaw am unrhyw weithrediadau sy'n debygol o effeithio ar SoDdGA (hyd yn oed pe bai'r gweithrediadau yn cael eu cyflawni y tu allan i'r SoDdGA) ac ystyried cyngor CNC wrth benderfynu a ddylai'r gweithrediadau fynd rhagddynt.
28. Os yw'r gweithrediadau yn debygol o gael effaith sylweddol ar ACA neu AGA, mae'n rhaid i'r awdurdod gynnal asesiad priodol o'r goblygiadau i'r cynefin neu'r rhywogaeth benodol y mae'r AGA wedi'i ddynodi o'i herwydd ac, ar ôl ymgynghori â CNC, dim ond os na fyddant yn amharu ar gyfanrwydd y ACA neu'r AGA dan sylw y gall awdurdodi'r gweithrediadau. Wedyn, dim ond os nad oes unrhyw atebion amgen a bod angen cyflawni'r gweithrediadau am 'resymau hanfodol sydd er budd cyhoeddus tra phwysig' y gall gweithrediadau niweidiol

fynd rhagddynt. Fel mater o bolisi Llywodraeth Cymru, mae darpariaethau tebyg yn gymwys i weithrediadau sy'n debygol o effeithio ar safleoedd Ramsar.

2.4.4 Y prawf effaith andwyol ddifrifol

29. Cyfyngir ar gwmpas y mesurau hyn mewn perthynas â rhywogaethau estron goresgynnol gan brawf o b'un a yw'r rhywogaeth yn debygol o gael effaith andwyol sylweddol, os na chaiff ei rheoli, ar fioamrywiaeth; □ buddiannau amgylcheddol eraill; neu fuddiannau cymdeithasol neu economaidd. Wrth benderfynu a yw rhywogaethau'n bodloni'r prawf hwn, rhaid i'r awdurdod amgylcheddol ystyried y wybodaeth sydd ar gael am ei heffeithiau tebygol, yn enwedig unrhyw asesiad risg a gynhaliwyd gan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr.
30. O ran y rhywogaethau estron a arferai breswyllo yma, rhaid i'r awdurdod amgylcheddol gael tystiolaeth bod yr anifeiliaid yn cael effaith andwyol sylweddol ar (i) fioamrywiaeth; (ii) buddiannau amgylcheddol eraill, neu (iii) buddiannau cymdeithasol neu economaidd cyn y gall lunio cytundeb rheoli rhywogaeth.

2.4.5 Rhywogaethau estron eang eu gwasgariad

31. Dylai'r darpariaethau hyn gael eu defnyddio'n bennaf i ddileu rhywogaethau estron goresgynnol sydd naill ai newydd gyrraedd, neu rywogaethau gweddol gyfyngedig eu gwasgariad ond sydd â'r potensial i ledaenu'n llawer ehangach. Yn gyffredinol, ni fyddai ceisio defnyddio'r darpariaethau hyn i fynd i'r afael â rhywogaethau estron goresgynnol sydd eisoes wedi'u gwasgaru'n eang, yn ddefnydd priodol o'r pwerau hyn nac yn ddefnydd effeithiol o adnoddau. Efallai y bydd pwerau eraill yn fwy addas i fynd i'r afael â rhywogaethau estron goresgynnol eang eu gwasgariad, fel y rhai yn Neddf Ymddygiad Gwrthgymdeithasol, Troseddu a Phlisma 2014 sy'n caniatáu i awdurdod lleol neu'r heddlu wneud Hysbysiad Diogelu Cymunedol i fynd i'r afael â phroblemau neu niwsans parhaus sy'n cael effaith negyddol ar ansawdd bywyd y gymuned. □
32. Er hynny, o dan rai amgylchiadau, efallai y byddai cytundeb neu orchymyn rheoli rhywogaeth yn briodol ar gyfer rhywogaethau eang eu gwasgariad. □ Mae'r amgylchiadau fel a ganlyn:

- Pan fydd rhywogaeth estron oresgynnol eang ei gwasgariad yn cael ei dileu fel rhan o raglen ddileu a gymeradwywyd gan awdurdod amgylcheddol; □
- Pan fydd rhywogaeth estron oresgynnol eang ei gwasgariad newydd gyrraedd ardal ddaearyddol a'i bod yn bosibl ei dileu o hyd;
- Pan fydd rhywogaeth estron oresgynnol eang ei gwasgariad yn debygol o gael effaith andwyol ar Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig neu safle Natura 2000.

Astudiaeth Achos Enghreifftiol

Mae dail-ceiniog arnofiol yn blanhigyn dyfrol estron hynod oresgynnol eang ei wasgariad a all ddisodli planhigion cynhenid ac amharu ar systemau draenio a rheoli llifogydd, blocio dyfrffyrdd ac effeithio ar fordwyo a gweithgareddau hamdden. Cynhaliwyd asesiad risg ar gyfer y rhywogaeth hon. Mae dail ceiniog arnofiol wedi'u rhestru fel Rhywogaeth Estron Oresgynnol sy'n Destun Pryder i'r Undeb.

Mae awdurdod amgylcheddol yn cychwyn rhaglen i ddileu dail-ceiniog arnofiol ar lefel dalgylch, sy'n cynnwys nifer o dirfeddianwyr. Mae'r awdurdod amgylcheddol yn trefnu mynediad ar sail wirfoddol y tu allan i'r darpariaethau hyn, gyda'r tirlfeddianwyr er mwyn cael gwared ar y rhywogaeth hon. Mae un tirlfeddiannwr yn gwrthod rhoi mynediad i'r awdurdod amgylcheddol wneud y gwaith hwn ar ei dir, gan adael poblogaeth heb ei thrin o ddail-ceiniog arnofiol a allai ledaenu i ardaloedd cyfagos a pheryglu llwyddiant y rhaglen ddileu.

Er mwyn sicrhau bod modd cwblhau'r rhaglen ddileu ac na fydd ymdrechion tirlfeddianwyr eraill yn mynd yn ofer, mae'r awdurdod amgylcheddol yn penderfynu y byddai'n gymesur cynnig cytundeb rheoli rhywogaeth i'r tirlfeddiannwr o dan yr amgylchiadau hyn. □

2.4.6 Safle ac Anedd

33. Mae'r diffiniad presennol o safle neu "premises" sydd yn Neddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981⁴ yn berthnasol i'r darpariaethau hyn. □ Mae'n nodi bod safle

---

⁴ Adran 27 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 (fel y'i diwygiwyd)

yn cynnwys tir (gan gynnwys adeiladau), strwythurau symudol, cerbydau, cychod neu longau, awyrennau a dulliau teithio eraill.

34. At ddiben y darpariaethau hyn mae'r Ddeddf wedi diffinio "annedd" fel adeilad neu strwythur, neu ran o adeilad neu strwythur, a feddiennir yn gyfan gwbl neu'n bennaf fel annedd.

2.5 Ystyriaethau o ran lles anifeiliaid □

35. Mae'n hollbwysig bod pob gweithrediad rheoli rhywogaeth yn cael ei gyflawni yn unol â'r gofynion cyfreithiol o ran lles anifeiliaid fel y'u nodir yn Neddf Diogelu Anifeiliaid 1911, Deddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981, Deddf (Diogelu) Mamaliaid Gwyllt 1996, Deddf Lles Anifeiliaid 2006, y Cytundeb ar Safonau Rhyngwladol ar gyfer Trapio heb Greulondeb a Safonau Lles Anifeiliaid Sefydliadau Iechyd Anifeiliaid y Byd. Hefyd, rhaid i bob gweithrediad gael ei gyflawni yn unol ag arfer gorau er mwyn osgoi neu leihau poen, trallod neu ddioddefaint i'r anifail.
36. Os nad yw awdurdod amgylcheddol yn cyflawni'r gweithrediadau ei hun, rhaid iddo roi cyngor i'r perchennog neu'r parti sy'n cynnal y gweithrediadau ar y dull mwyaf priodol i'w ddefnyddio o ystyried y gofynion hyn. □

2.6 Diogelu rhywogaethau nad ydynt wedi'u targedu

37. Dylai'r awdurdod cynllunio gytuno ar ddulliau sy'n cael gwared ar y rhywogaethau targed, lle bo'n ymarferol, tra'n lleihau effeithiau andwyol ar rywogaethau nad ydynt wedi'u targedu a heb amharu fawr ddim ar weithgareddau busnes cyfreithlon. □

2.7 Adolygu darpariaethau rheoli rhywogaethau

38. Caiff Strategaeth Rhywogaethau Estron Goresgynnol Prydain Fawr ei hadolygu bob pum mlynedd ac mae'n cynnwys adran ar ddarpariaethau deddfwriaethol. □ Caiff adolygiad o'r modd y rhoddir y pwerau hyn ar waith ei gynnwys fel rhan o'r adolygiad o'r Strategaeth a gynhelir bod pum mlynedd.

2.8 Cyhoeddi nifer y cytundebau a'r gorchmynion

39. Caiff gwybodaeth am faint o gytundebau a gorchmynion rheoli rhywogaethau a wnaed ei chyhoeddi bob blwyddyn ar wefan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr⁵ ac ar wefan Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru⁶. Dylai hefyd nodi nifer y cytundebau a'r gorchmynion rheoli rhywogaethau a gwblhawyd yn llwyddiannus yn ystod y flwyddyn, eu diben, faint sy'n dal i fod mewn grym a pha rywogaethau a fu'n destun y darpariaethau hyn.

3 Cytundebau rheoli rhywogaethau

3.1 Beth yw cytundeb rheoli rhywogaeth?

40. Cytundeb gwirfoddol rhwng awdurdod amgylcheddol a pherchennog safle yw cytundeb rheoli rhywogaethau, sy'n nodi'r camau sydd angen eu cymryd i fynd i'r afael â rhywogaeth estron oresgynnol neu rywogaeth gynhenid a arferai breswyllo yno. □ Gallai'r perchennog fod yn rhydd-ddeiliad, yn lesddeiliad neu'n unigolyn sy'n arfer pwerau rheoli dros y tir.

41. Nid oes unrhyw gosb am fethu â chydymffurfio â chytundeb rheoli rhywogaeth, er y gallai methiant i gydymffurfio arwain at wneud gorchymyn rheoli rhywogaeth. □

3.2 Pwy all lunio cytundeb rheoli rhywogaeth?

42. Yng Nghymru, diffinnir Gweinidogion Cymru a Cyfoeth Naturiol Cymru fel awdurdodau amgylcheddol o safbwynt y darpariaethau hyn. □ Gall y cyrff hyn lunio cytundeb rheoli rhywogaeth ag unrhyw berson sy'n berchen ar y safle.

43. Os bydd mwy nag un person yn berchen ar safle, rhaid i'r awdurdod amgylcheddol fod yn fodlon ei fod yn llunio'r cytundeb â'r perchennog mwyaf priodol. □ Er enghraifft, efallai y byddai lesddeiliad yn fwy addas na'r tirlfeddiannwr os yw'r lesddeiliad yn chwarae mwy o ran yn y gwaith o reoli'r tir.

---

⁵ <http://www.nonnativespecies.org//home/index.cfm?>

⁶ <http://www.bioamrywiaethcymru.org.uk/CARTREF>

44. Pe gallai unrhyw weithrediadau angenrheidiol effeithio ar annedd breifat e.e. mae angen mynd i mewn i le yn y to, yna dim ond Gweinidogion Cymru all lunio cytundeb (ac unrhyw orchymyn dilynol). □
45. Dylai Cyfoeth Naturiol Cymru hysbysu Gweinidogion Cymru cyn cynnig cytundeb rheoli rhywogaeth i berchennog. Fodd bynnag, nid oes gan Weinidogion Cymru unrhyw rôl yn y broses gwneud penderfyniadau, ac eithrio mewn perthynas â chytundebau a luniwyd ganddynt.

3.3 Pryd y dylai awdurdod amgylcheddol gynnig llunio cytundeb rheoli rhywogaeth?

46. Os yw'r awdurdod amgylcheddol o'r farn bod safle yn cynnwys rhywogaeth estron oresgynnol neu rywogaeth gynhenid a arferai breswyllo yno a gwmpesir gan y darpariaethau hyn, a bod rheoli'r rhywogaethau hynny yn ddigon o flaenoriaeth ac yn ddigon ymarferol, yna rhaid iddo geisio dod i gytundeb anffurfiol â'r perchennog yn gyntaf⁷. Os na ellir dod i gytundeb, gall yr awdurdod amgylcheddol geisio llunio cytundeb rheoli rhywogaeth â'r perchennog (oni fydd y sefyllfa yn gofyn am weithredu ar fyrder⁸). Mater i'r awdurdod amgylcheddol yw penderfynu a yw rheoli'r rhywogaeth yn ddigon o flaenoriaeth ac yn ddigon ymarferol i gyfiawnhau cynnig cytundeb rheoli rhywogaeth i berchennog.
47. Wrth ddod i benderfyniad ynghylch a yw rhywogaeth yn ddigon o flaenoriaeth i gyfiawnhau cynnig cytundeb, mae Gweinidogion Cymru yn credu bod yn rhaid i'r awdurdod amgylcheddol ystyried y ffactorau canlynol: □
- A yw'r rhywogaeth eisoes yn rhan o raglen ddileu genedlaethol neu leol a gymeradwywyd gan awdurdod amgylcheddol. Dylai rhywogaethau sy'n destun rhaglen ddileu genedlaethol gael eu hystyried yn awtomatig fel rhai sy'n ddigon o flaenoriaeth;
  - Y dystiolaeth o unrhyw asesiad risg, yn enwedig rhai a gynhaliwyd gan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr; □
  - A yw'r rhywogaeth wedi'i rhestru fel rhywogaeth sy'n destun Pryder i'r Undeb o dan Reoliad Rhywogaethau Estron Goresgynnol yr UE⁹;
  - A yw'r rhywogaeth yn eang ei gwasgariad¹⁰.

---

⁷ Gweler adran 2.2

⁸ Gweler Adran 4.5

⁹ Gweler Erthygl 4 o Reoliad 1143/2014 yr UE ar Rywogaethau Estron Goresgynnol

¹⁰ Gweler Adran 2.4.5

48. Wrth benderfynu a yw'n ymarferol rheoli'r rhywogaeth dan sylw, mae Gweinidogion Cymru yn credu bod yn rhaid i'r awdurdod amgylcheddol ystyried y ffactorau canlynol:
- Canlyniadau unrhyw ddadansoddiad rheoli risg o'r rhywogaeth a gynhaliwyd gan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr;
  - Llwyddiant tebygol unrhyw weithrediadau;
  - Pa mor debygol ydyw y bydd y rhywogaeth yn ailoesgyn y safle;
  - Costau'r gweithrediadau, gan gynnwys unrhyw gostau a allai fod yn gysylltiedig â gweithgarwch rheoli parhaus yn y dyfodol.
49. Datblygu cynlluniau rheoli sy'n seiliedig ar ganllawiau arfer gorau a thystiolaeth neu os, nad yw'r rhain ar gael, gyngor gan arbenigwr priodol. Dylai cynlluniau gynnwys mesurau bioddiogelwch arfer gorau a ddylai fod ar waith ar y dechrau a thrwy gydol rhaglen reoli.
50. Os yw'r awdurdod amgylcheddol o'r farn bod rheoli'r rhywogaeth yn ymarferol ac yn ddigon o flaenoriaeth fel y dylid cynnig cytundeb rheoli rhywogaeth i berchennog, rhaid iddo hefyd fodloni ei hun bod y darpariaethau a nodir yn y cytundeb yn ymateb cymesurol i ymdrin â'r mater. Mae Gweinidogion Cymru yn credu bod angen i'r awdurdod amgylcheddol, wrth wneud y penderfyniad hwn, gadw'r ystyriaethau canlynol mewn cof:
- A allai dulliau nad ydynt yn rhai marwol i ddileu'r risg sy'n gysylltiedig â'r rhywogaeth fod yr un mor effeithiol â dulliau marwol;
  - Yr effeithiau posibl ar rywogaethau a chynefinoedd nad ydynt wedi'u targedu;
  - Yr effeithiau posibl ar weithgareddau busnes cyfreithlon.
51. Os bydd awdurdod amgylcheddol yn penderfynu cynnig cytundeb rheoli rhywogaeth i berchennog, dylai hysbysu Gweinidogion Cymru. Fodd bynnag, nid oes gan Weinidogion Cymru unrhyw rôl yn y broses gwneud penderfyniadau, ac eithrio mewn perthynas â chytundebau a luniwyd ganddynt.

3.3.1 Rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma

52. Mae gofynion ychwanegol i'r awdurdod amgylcheddol eu hystyried os yw'n bwriadu cynnig cytundeb rheoli rhywogaeth mewn perthynas â rhywogaeth gynhenid a arferai breswyllo yma.
53. Rhaid i'r awdurdod amgylcheddol fod yn fodlon nad yw'r anifeiliaid dan sylw yn bresennol yn y gwyllt yn unol â thelerau trwydded a roddwyd gan Cyfoeth

Naturiol Cymru ar gyfer eu hailgyflwyno. Nid yw'r darpariaethau hyn yn cwmpasu anifeiliaid sy'n destun trwydded.

54. At hynny, dylai fod gan yr awdurdod amgylcheddol dystiolaeth sy'n dangos bod yr anifeiliaid yn cael effaith andwyol sylweddol ar (i) bioamrywiaeth; (ii) buddiannau amgylcheddol eraill, neu (iii) buddiannau cymdeithasol neu economaidd cyn y gall lunio cytundeb rheoli rhywogaeth. Mae hwn yn brawf gwahanol a llymach na'r un a ddefnyddir yn achos rhywogaethau estron goresgynnol, sydd ond yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdod amgylcheddol nodi bod rhywogaeth, os na chaiff ei rheoli, "yn debygol o gael effaith andwyol sylweddol". □
55. Hefyd, rhaid i'r awdurdod amgylcheddol fodloni ei hun nad oes ffordd briodol arall o atal yr effaith a gaiff y rhywogaeth honno. Er mwyn gwneud hyn, mae angen i'r awdurdod amgylcheddol ystyried yr holl atebion posibl eraill i fynd i'r afael â'r effeithiau andwyol a achosir gan y rhywogaeth a chynnig cytundeb rheoli rhywogaeth dim ond os bydd y rhain wedi'u diystyru'n wrthrychol. Dylai'r awdurdod amgylcheddol benderfynu ar yr ystod a'r math o atebion amgen posibl y dylid eu hystyried ac arfer ei farn er mwyn penderfynu beth sy'n ymarferol mewn unrhyw achos penodol. Lle y bo angen, gall ymgynghori ag arbenigwyr eraill ynghylch opsiynau amgen posibl.
56. Dylid cyfyngu'r ystyriaeth a roddir i atebion amgen i opsiynau sy'n ymarferol yn ariannol ac yn dechnegol. Ni ddylid diystyru ateb amgen am y rheswm syml y byddai'n ddrutach neu'n achosi mwy o anghyfleustra. Fodd bynnag, deuai'r pwynt lle byddai ateb amgen mor ddrud neu mor anodd yn dechnegol fel y byddai'n afresymol ystyried ei fod yn ateb ymarferol. Yr awdurdod amgylcheddol sy'n gyfrifol am wneud y penderfyniad hwn yn seiliedig ar fanylion pob achos.

3.4 Yr hyn y mae'n rhaid i gytundeb rheoli rhywogaeth ei gynnwys

57. Wrth ddatblygu cytundeb rheoli rhywogaeth dylai'r awdurdod amgylcheddol gymryd camau i ymgysylltu'n gynnar â'r perchennog. Mae'n hanfodol bod yr awdurdod amgylcheddol yn cynnwys y perchennog yn llawn mewn trafodaethau ynghylch telerau'r cytundeb ac yn ystyried unrhyw bryderon cyn dod i gytundeb ag ef.
58. Mae'n rhaid i gytundeb rheoli rhywogaeth nodi'r canlynol yn glir:
- Y gweithrediadau rheoli rhywogaeth y mae'n ofynnol eu cyflawni;
  - Pwy sy'n gyfrifol am gyflawni'r gweithrediadau hyn – ai'r perchennog, yr awdurdod amgylcheddol, neu'r ddau;

- Erbyn pryd y dylid cyflawni'r gweithrediadau hyn.

59. Dylai cytundeb rheoli rhywogaeth hefyd gynnwys gwybodaeth atodol ychwanegol fel yr ystyrir yn briodol gan y partïon. Os yw'n berthnasol dylai'r wybodaeth hon gynnwys:

- Sut y dylid cyflawni'r gweithrediadau – dylai pob gweithrediad gael ei gyflawni yn unol â chanllawiau arfer da a dylai roi sylw i ystyriaethau priodol o ran lles anifeiliaid a mesurau bioddiogelwch;
- Unrhyw daliadau sydd i'w gwneud gan y naill barti i'r llall, neu i berson arall, mewn perthynas â gweithrediadau sydd i'w cyflawni;
- Gweithrediadau na ddylid eu cyflawni – er enghraifft, gwahardd torri rhywogaeth planhigyn estron oresgynol yn ystod cyfnod penodol.

3.5 Terfynu cytundeb

60. Mae cytundeb wedi'i derfynu i bob diben unwaith y bydd perchennog wedi cydymffurfio â phob un o'i ofynion. Er eglurder, mae'n rhaid i'r awdurdod amgylcheddol roi hysbysiad o gydymffurfiaeth i berchennog yn cadarnhau ei fod wedi cydymffurfio â'r gofynion. Dylai'r awdurdod amgylcheddol gyflwyno'r hysbysiad o gydymffurfiaeth i'r perchennog cyn pen 21 diwrnod ar ôl iddo ystyried bod y cytundeb wedi dod i ben.

61. Gall perchennog ofyn i'r awdurdod amgylcheddol gyflwyno hysbysiad o gydymffurfiaeth os bydd o'r farn ei fod wedi cydymffurfio â'r holl ofynion mewn cytundeb ond na chyflwynwyd unrhyw hysbysiad o gydymffurfiaeth gan yr awdurdod amgylcheddol. Dylai'r awdurdod amgylcheddol ystyried y cais hwn ac ymateb i'r perchennog o fewn 21 diwrnod i dderbyn y cais.

62. Dylai'r awdurdod amgylcheddol naill ai:

- a) Cyflwyno'r hysbysiad; neu
- b) Gwrthod cyflwyno'r hysbysiad, gan nodi'r gweithrediadau sydd angen eu cwblhau o hyd fel rhan o'r cytundeb gwreiddiol.

4 Gorchmynion Rheoli Rhywogaethau

4.1 Pryd y gall awdurdod amgylcheddol wneud gorchymyn rheoli rhywogaeth

63. Mae Adran 14(4A) O Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 ac Atodlen 9A i'r Ddeddf honno yn rhoi pwerau i awdurdod amgylcheddol wneud gorchymyn rheoli rhywogaeth mewn perthynas â rhywogaeth estron oresgynnol neu rywogaeth gynhedid a arferai breswyl yma o dan unrhyw un o'r amgylchiadau canlynol:

- Os bydd 42 diwrnod wedi mynd heibio ers i'r awdurdod amgylcheddol wneud cynnig yn ysgrifenedig i'r perchennog i lunio cytundeb rheoli rhywogaeth ond nad yw'r cytundeb wedi'i lunio a bod yr awdurdod amgylcheddol yn ystyried ei bod yn annhebygol y bydd y perchennog yn llunio unrhyw gytundeb o'r fath;
- Os bydd y perchennog wedi gwrthod llunio unrhyw fath o gytundeb rheoli rhywogaeth. Dylai'r awdurdod amgylcheddol ofyn i'r perchennog gadarnhau hyn yn ysgrifenedig;
- Os bydd perchennog wedi methu â chydymffurfio â chytundeb rheoli rhywogaeth ac, ar ôl cael cyfle rhesymol i unioni'r methiant, nad yw wedi gwneud hynny;
- Os na fydd yr awdurdod amgylcheddol wedi llwyddo i nodi perchennog ac, felly, nad yw wedi llwyddo i gyflawni cytundeb rheoli rhywogaeth¹¹;
- Os bydd awdurdod amgylcheddol o'r farn bod angen llunio cytundeb rheoli rhywogaeth ar fyrder ac, felly, y dylid hepgor y broses gytuno.

64. Wrth ystyried a ddylai wneud gorchymyn rheoli rhywogaeth, dim ond ar ôl penderfynu bod y darpariaethau a nodir yn y gorchymyn yn ymateb cymesur i ymdrin â'r mater y gall yr awdurdod amgylcheddol fynd ymlaen i wneud y gorchymyn. Mae'r ffactorau y dylai'r awdurdod amgylcheddol eu hystyried yr un fath â'r rhai a nodir mewn perthynas â chytundebau rheoli rhywogaethau¹².

65. Mae profion ychwanegol i'w bodloni mewn perthynas â rhywogaethau a arferai breswyl yma cyn y gall awdurdod amgylcheddol fynd ymlaen i wneud

---

¹¹ Gweler adran 4.1.1

¹² Gweler adran 3.3

gorchymyn rheoli rhywogaeth. Mae'r profion hyn yr un fath â'r rhai sydd angen eu bodloni cyn y gellir cynnig cytundeb rheoli rhywogaeth¹³.

66. Pan fydd awdurdod amgylcheddol yn ystyried cyflwyno gorchymyn rheoli rhywogaeth dylai drafod hyn â'r perchennog yn gyntaf a rhoi cyfle i'r perchennog ddatrys unrhyw faterion nad ymdriniwyd â hwy. Cyn cyflwyno gorchymyn rheoli rhywogaeth, dylai awdurdod amgylcheddol ysgrifennu'n ffurfiol at y perchennog, esbonio diben y gorchymyn rheoli rhywogaeth a'r canlyniadau posibl pe bai perchennog yn methu â chydymffurfio ag ef.
67. Dylai Cyfoeth Naturiol Cymru hysbysu Gweinidogion Cymru cyn gwneud gorchymyn rheoli rhywogaeth. Fodd bynnag, nid oes gan Weinidogion Cymru unrhyw rôl yn y broses gwneud penderfyniadau, ac eithrio mewn perthynas â gorchymynion a wnaed ganddynt.

4.1.1 Dim perchennog hysbys

68. Os na fydd yr awdurdod amgylcheddol wedi llwyddo i nodi perchennog, rhaid iddo osod hysbysiad amlwg ar y safle yn datgan ei fod am lunio cytundeb rheoli rhywogaeth ac aros o leiaf bum diwrnod cyn gwneud gorchymyn os na ddaw unrhyw berchennog ymlaen. Yn yr achosion hyn, rhaid i'r awdurdod amgylcheddol wneud ymdrechion rhesymol i nodi perchennog cyn mynd ymlaen i roi hysbysiad ar y safle. Dylid cynnal Chwiliad gyda'r Gofrestr Tir, o leiaf. Cyn gosod hysbysiad neu fynd ar y safle mae angen i awdurdod amgylcheddol gael gwarant gan Ynad Heddwch. Gall awdurdod amgylcheddol fynd ar y safle a dechrau gweithio os bydd y cyfnod ar gyfer gwneud apêl wedi dod i ben (sef 28 diwrnod ar hyn o bryd) ac na fydd unrhyw berchennog wedi cyflwyno apêl.

4.2 Yr hyn y dylai gorchymyn rheoli rhywogaeth ei gynnwys

69. Mae'n rhaid i orchymyn rheoli rhywogaeth wneud y canlynol:

- Nodi'r rhywogaeth y mae'r gorchymyn yn ymwneud ag ef;
- Nodi'r gweithrediadau sydd i'w cyflawni;
- Nodi pwy sy'n gyfrifol am gyflawni'r gweithrediadau rheoli rhywogaeth;
- Nodi erbyn pryd y mae'n rhaid i'r gweithrediadau gael eu cyflawni, neu y bwriedir iddynt gael eu cyflawni, gan yr awdurdod amgylcheddol.

---

¹³ Gweler adran 3.3.1

70. Ni all y Gorchymyn nodi bod yn rhaid i'r gweithrediadau gael eu cyflawni nes i'r cyfnod ar gyfer gwneud apêl ddod i ben, oni bai ei fod yn orchymyn rheoli rhywogaeth brys.
71. Os yw'n briodol, dylid cynnwys map o'r safle y mae'r gorchymyn yn ymwneud ag ef.
72. Os yw'n berthnasol, dylai gorchymyn rheoli rhywogaeth hefyd gynnwys:
- Sut y dylid cyflawni'r gweithrediadau hyn;
  - Unrhyw daliadau y mae'n rhaid i'r awdurdod amgylcheddol eu gwneud i'r perchennog neu berson arall ar gyfer costau rhesymol y gweithrediadau;
  - Unrhyw daliadau y mae'n rhaid i'r perchennog eu gwneud i'r awdurdod amgylcheddol ar gyfer costau rhesymol y gweithrediadau.
  - Unrhyw weithrediadau na ddylai'r perchennog eu cyflawni;
  - Unrhyw bersonau sy'n cyflawni'r gweithrediadau ar ran yr awdurdod amgylcheddol.

4.3 Gofynion hysbysu

73. Lle y bo'n bosibl, rhaid i'r awdurdod amgylcheddol roi hysbysiad ysgrifenedig o'i fwriad i gyflwyno gorchymyn i unrhyw barti sy'n berchen ar y safle y mae'n ymwybodol ohono, nid dim ond y perchennog y mae'r gorchymyn yn gosod gofynion arno. Y rheswm dros hyn yw bod gan unrhyw barti sy'n berchen ar y safle hawl i apelio yn erbyn y gorchymyn. Rhaid i'r awdurdod amgylcheddol wneud ymdrechion rhesymol i nodi holl berchenogion hysbys y safle, gan gynnwys cynnal chwiliadau gyda'r Gofrestrfa Tir.
74. At hynny, rhaid hysbysu Gweinidogion Cymru (oni bai mai hwy yw'r awdurdod amgylcheddol sy'n gwneud y gorchymyn).

4.4 Pan ddaw'r gorchymyn i rym

75. Oni chaiff ei wneud o dan y ddarpariaeth frys¹⁴, ni all gorchymyn rheoli rhywogaeth ei gwneud yn ofynnol i perchennog gyflawni gweithrediadau rheoli

---

¹⁴ Gweler adran 4.5

rhywogaeth na chaniatáu i'r awdurdod amgylcheddol wneud hynny cyn i'r terfyn amser cymwys¹⁵, sef 28 diwrnod, ar gyfer gwneud apêl ddod i ben.

76. Os caiff apêl yn erbyn gorchymyn ei gwneud erbyn terfyn amser y Tribiwnlys Haen Gyntaf, nid yw'n ofynnol i'r perchennog gyflawni'r gweithrediadau rheoli rhywogaeth, ac ni ddylai'r awdurdod amgylcheddol wneud hynny, nes i'r Tribiwnlys Haen Gyntaf benderfynu ar yr apêl neu nes i'r apêl gael ei thynnu'n ôl gan y perchennog. Nod y Tribiwnlys Haen Gyntaf yw cynnal apêl o fewn 30 diwrnod iddi gael ei chyflwyno gan y perchennog.

4.5 Gorchmynion rheoli rhywogaethau brys

77. Yn y rhan fwyaf o achosion, dylai awdurdod amgylcheddol ddilyn y gweithdrefnau ar gyfer gwneud gorchymyn rheoli rhywogaeth yn y ffordd arferol fel y nodir uchod. Fodd bynnag, efallai y bydd amgylchiadau eithriadol lle y gallai fod gan awdurdod amgylcheddol gyfiawnhad dros wneud “gorchymyn rheoli rhywogaeth brys” o dan ddarpariaethau paragraff 10(2)(c) o Atodlen 9A i Ddeddf Bywyd Gwylt a Chefn Gwlad 1981.
78. Os bydd awdurdod amgylcheddol yn pryderu y byddai unrhyw oedi cyn cyflawni gweithrediad rheoli rhywogaeth yn debygol o danseilio ei amcanion mewn perthynas â'r rhywogaeth honno yn sylweddol, yna efallai y bydd yn gwneud “gorchymyn rheoli rhywogaeth brys”.
79. Rhaid i'r awdurdod amgylcheddol benderfynu a yw'r rhywogaeth yn ddigon o flaenoriaeth fel y dylai gael ei rheoli, bod modd ei rheoli a bod y camau gweithredu yn gymesur i gyfiawnhau gwneud “gorchmynion rheoli rhywogaethau brys”, gan ystyried yr un ffactorau ag a nodir mewn perthynas â chytundebau rheoli rhywogaethau¹⁶ a hefyd a oes unrhyw gynllun wrth gefn ar gael ar gyfer y rhywogaeth.
80. Wrth benderfynu a ddylid gwneud “gorchymyn rheoli rhywogaeth brys”, dylai'r awdurdod amgylcheddol hefyd arfer egwyddor 'er budd cyhoeddus tra phwysig', h.y. ni ddylai wneud “gorchymyn rheoli rhywogaeth brys” oni fydd yn fodlon bod gwneud hynny yn amlwg er budd y cyhoedd a bod budd y cyhoedd yn bwysicach na buddiannau preifat y perchennog y'i cyflwynir iddo, er enghraifft mewn achosion lle y gall y rhywogaeth ymledu'n gyflym os na chaiff ei dileu cyn

---

¹⁵ Caiff y terfynau amser ar gyfer apeliadau eu pennu gan Reolau'r Tribiwnlys Haen Gyntaf; ar hyn o bryd mae 28 diwrnod yn gymwys i apeliadau yn erbyn gorchmynion rheoli rhywogaethau. Am ragor o wybodaeth am sut a phryd y dylid cyflwyno apêl, gweler Rheol 22 o Reolau Gweithdrefn y Tribiwnlysoedd (Tribiwnlys Haen Gyntaf)(Y Siambwr Reoleiddio Gyffredinol) 2009 (O.S. 2009/1976) fel y'i diwygiwyd gan O.S. 2014/2128.

¹⁶ Gweler adran 3.3

gynted â phosibl. Defnyddir prawf effaith andwyol sylweddol¹⁷ i nodi a oes unrhyw fudd cyhoeddus tra phwysig. At hynny, os yw'r rhywogaeth dan sylw yn rhywogaeth sydd o ddiddordeb i'r Gymuned, mae gofynion y Gyfarwydddeb Cynefinoedd yn gymwys o hyd.

81. Gall "gorchymyn rheoli rhywogaeth brys" ddod i rym ar unwaith, er y gall unrhyw berchennog apelio yn ei erbyn o hyd ac, o dan yr amgylchiadau hynny, mae gan y Tribiwnlys Haen Gyntaf y pŵer i atal y gorchymyn dros dro.

Astudiaeth Achos Enghreifftiol

Mae'r awdurdod amgylcheddol yn cael adroddiad credadwy am nyth gacwn Asiaidd ar dir perchennog. Mae'r awdurdod amgylcheddol yn fodlon, ar sail yr asesiad risg a luniwyd gan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr, fod y rhywogaeth yn debygol o gael effeithiau andwyol sylweddol ar fioamrywiaeth a buddiannau cymdeithasol ac economaidd. Mae hefyd yn fodlon bod y rhywogaeth yn ddigon o flaenoriaeth i gyfiawnhau camau gweithredu gan fod cynllun wrth gefn cenedlaethol ar waith ar ei chyfer, a bod dileu'r rhywogaeth honno yn opsiwn ymarferol.

Oherwydd bod y gacynen Asiaidd yn rhywogaeth estron oresgynnol hynod symudol, mae'r awdurdod amgylcheddol yn penderfynu bod angen ei dileu ar unwaith gan y gallai ymsefydlu a lledaenu'n gyflym. Mae'r perchennog yn gwrthod caniatáu i'r awdurdod amgylcheddol gael mynediad i'w dir er mwyn cadarnhau presenoldeb y rhywogaeth hon. Mae'r awdurdod amgylcheddol o'r farn bod y bygythiad a berir gan y rhywogaeth hon gymaint fel na all aros i'r broses gytuno gael ei chwblhau. Mae'n penderfynu bod rhesymau er budd cyhoeddus tra phwysig dros wneud gorchymyn rheoli rhywogaethau dan y darpariaethau brys. □ Mae'n penderfynu bod manylion y gweithrediadau a nodir yn y gorchymyn - sef gweithgarwch cadw golwg, wedi'i ddilyn gan raglen ddileu os cadarnheir bod y rhywogaeth ar y tir- yn gymesur.

4.6 Dirymu Gorchymyn Rheoli Rhywogaeth yn Ôl

82. Gall awdurdod amgylcheddol ddirymu gorchymyn rheoli rhywogaeth unrhyw bryd. Efallai y bydd angen dirymu gorchymyn os bydd yr awdurdod amgylcheddol yn penderfynu nad yw'r gorchymyn at addas at y diben mwyach a'i fod am roi gorchymyn newydd yn ei le. O dan yr amgylchiadau hyn, byddai'n

---

¹⁷ Gweler adran 2.4.4

rhaid i'r awdurdod amgylcheddol ddirymu'r gorchymyn a dechrau'r broses o'r newydd.

4.7 Terfynu gorchymyn

83. Mae gorchymyn wedi'i derfynu i bob diben unwaith y bydd perchennog wedi cydymffurfio â phob un o'i ofynion. Er eglurder, mae'n rhaid i'r awdurdod amgylcheddol roi hysbysiad o gydymffurfiaeth i perchennog yn cadarnhau ei fod wedi cydymffurfio â'r gofynion. Dylai'r awdurdod amgylcheddol gyflwyno'r hysbysiad o gydymffurfiaeth i'r perchennog cyn pen 21 diwrnod ar ôl iddo ystyried bod y perchennog wedi cydymffurfio ag ef. Dylid anfon copi o'r hysbysiad hwn at Weinidogion Cymru.
84. Gall perchennog ofyn i'r awdurdod amgylcheddol gyflwyno hysbysiad o gydymffurfiaeth os bydd o'r farn ei fod wedi cydymffurfio â'r holl ofynion mewn gorchymyn ond na chyflwynwyd unrhyw hysbysiad o gydymffurfiaeth gan yr awdurdod amgylcheddol. Dylai'r awdurdod amgylcheddol ystyried y cais hwn ac ymateb i'r perchennog o fewn 21 diwrnod i dderbyn y cais.
85. Dylai'r awdurdod amgylcheddol naill ai:
- a) Cyflwyno'r hysbysiad; neu
  - b) Gwrthod cyflwyno'r hysbysiad, gan nodi'r gweithrediadau sydd angen eu cwblhau o hyd fel rhan o'r gorchymyn.

5 Pwerau mynediad, gorfodi, troseddau a chosbau

5.1 Pwerau Mynediad

86. Gall awdurdod amgylcheddol awdurdodi'r defnydd o bwerau mynediad er mwyn gwneud y canlynol:

- penderfynu a ddylid cynnig cytundeb rheoli rhywogaeth, pan fydd ganddo achos rhesymol dros amau presenoldeb rhywogaethau estron oresgynnol neu rywogaeth a arferai breswyllo yma;
- penderfynu a ddylid gwneud neu ddirymu gorchymyn rheoli rhywogaeth, os bydd ganddo achos rhesymol dros amau presenoldeb rhywogaethau estron oresgynnol neu anifeiliaid a ailgyflwynwyd heb drwydded;
- ymchwilio i achosion a amheuir o fethu â chydymffurfio â chytundeb neu orchymyn rheoli rhywogaeth;
- cyflawni gweithrediadau rheoli rhywogaeth o dan orchymyn rheoli rhywogaeth;
- gosod hysbysiad ar y safle os na fydd wedi llwyddo i hysbysu'r perchennog;
- cyflawni gweithrediadau neu waith ei hun (neu ei gwneud yn bosibl iddynt gael eu cyflawni gan bersonau sy'n cyflawni'r gweithrediadau ar ran yr awdurdod amgylcheddol) yn dilyn methiant i gydymffurfio â gorchymyn rheoli rhywogaeth.

87. Gellir arfer yr hawliau mynediad hyn ar unrhyw adeg resymol. O dan amgylchiadau penodol mae'n bosibl y bydd angen cael gwarant gan ynad heddwch er mwyn arfer yr hawliau mynediad, sef:

- a) pan fo'r safle yn annedd;
- b) pan fo'r perchennog wedi gwrthod mynediad i'r safle neu pan ellir tybio'n rhesymol y bydd yn gwneud hynny;
- c) pan fo'r safle yn wag;
- d) pan fo'r perchennog yn absennol dros dro;

- e) pan fyddai rhoi rhybudd yn mynd yn groes i ddiben cael mynediad e.e. os bydd gan yr awdurdod amgylcheddol reswm dros gredu y gallai'r perchennog gael gwared ar y rhywogaeth mewn modd amhriodol;
- f) pan fo angen cael mynediad i safle mewn perthynas â gorchymyn rheoli rhywogaeth brys;
- g) pan na fu'n bosibl dod o hyd i unrhyw berchennog;
- h) pan fo angen cael mynediad i safle er mwyn gosod hysbysiad pan na fu'n bosibl dod o hyd i unrhyw berchennog;
- i) pan fo angen cael mynediad i safle er mwyn cyflawni gweithrediadau ar frys os bydd yr awdurdod amgylcheddol o'r farn nad yw'r perchennog wedi cydymffurfio â gorchymyn.

88. O dan amgylchiadau (a)-(d) uchod, ni chaiff Ynad Heddwch roi gwarant oni fydd yn fodlon bod o leiaf 48 awr o rybudd wedi'i roi i bob perchennog hysbys o'r bwriad i fynd ar y safle. Os na ellir dod o hyd i unrhyw berchennog, dim ond os bydd yn fodlon bod yr awdurdod amgylcheddol wedi gosod hysbysiad o'r gorchymyn ar y safle mewn man amlwg y caiff yr Ynad Heddwch roi gwarant.

89. Caiff person a awdurdodwyd gan awdurdod amgylcheddol i arfer pŵer mynediad fynd â phobl eraill gydag ef ar y safle yn ôl yr angen; mynd ag unrhyw offer, peirianwaith neu ddeunyddiau gydag ef ar y safle; a gall gymryd unrhyw samplau o unrhyw beth yn yr adeilad neu ar y safle. Fodd bynnag, dylai'r awdurdod amgylcheddol arfer y pwerau hyn yn bwyllog a sicrhau y terfir cyn lleied â phosibl ar y perchennog.

5.2 Gorfodi

90. Gall awdurdod amgylcheddol gymryd camau os bydd o'r farn nad yw'r perchennog y mae'n ofynnol iddo gyflawni gweithrediad o dan orchymyn rheoli rhywogaeth wedi gwneud hynny erbyn y dyddiad neu yn y ffordd a nodir gan y gorchymyn. □ O dan yr amgylchiadau hyn, gall gyflawni'r gweithrediad, neu'r cyfryw waith pellach ag sydd angen ei wneud er mwyn sicrhau bod y gweithrediad yn cael ei gyflawni yn y ffordd a nodir gan y gorchymyn; ac adennill gan y perchennog unrhyw dreuliau rhesymol yr aed iddynt, llai unrhyw swm y byddai wedi bod yn ofynnol iddo ei dalu i'r perchennog er mwyn cyflawni'r gweithrediadau.

91. Fodd bynnag, cyn i awdurdod amgylcheddol weithredu fel hyn, mae'n rhaid iddo hysbysu'r perchennog, gan nodi'n ysgrifenedig pam mae o'r farn bod y gorchymyn wedi'i dorri a rhoi wythnos i'r perchennog gyflawni'r gweithrediadau. Dylai'r awdurdod amgylcheddol ystyried ymestyn y cyfnod hwn os bydd sail

resymol dros wneud hynny e.e. tywydd gwael yn atal y gweithrediadau rhag cael eu cwblhau.

5.3 Troseddau a chosbau

92. O dan baragraff 19 o Atodlen 9A mae'n drosedd i berson wneud y canlynol:

- Heb esgus rhesymol, methu â chydymffurfio â gofyniad a osodir arno gan orchymyn rheoli rhywogaeth;
- Atal person rhag cyflawni gweithrediad sy'n ofynnol neu a fwriedir o dan orchymyn rheoli rhywogaeth, a hynny'n fwriadol.

93. Mae person sy'n euog o'r naill drosedd neu'r llall, o'i gollfarnu'n ddiannod, yn atebol i gyfnod o garchar nad yw'n hwy na 51 wythnos, neu ddirwy, neu'r ddau. Os cyflawnir trosedd cyn i adran 281(5) o Ddeddf Cyfiawnder Troseddol 2003 ddod i rym, ni all y cyfnod o garchar fod yn hwy na chwe mis.

94. Os na fydd perchennog yn siŵr a yw ei esgus yn rhesymol bydd yr awdurdod amgylcheddol yn dweud wrtho am geisio cyngor cyfreithiol.

6 Cyfrifoldeb am gostau ac iawndal

6.1 Cyfrifoldeb am gostau gweithrediadau rheoli rhywogaeth

95. Yn y mwyafrif helaeth o achosion, nid perchennog safle fydd wedi bod yn gyfrifol am gyflwyno'r rhywogaeth a geir ar ei safle. O dan yr amgylchiadau hynny, yr awdurdod amgylcheddol fydd yn talu costau pob gweithrediad. Fodd bynnag, os bydd tiffeddiannwr yn torri gorchymyn rheoli rhywogaeth gallai hyn arwain at gamau gorfodi a chost ychwanegol a all gael ei hadennill gan yr Awdurdod Amgylcheddol¹⁸.

---

¹⁸ Gweler adran 5.2

Astudiaeth Achos Enghreifftiol

Mae'r awdurdod amgylcheddol yn llunio cytundeb rheoli rhywogaeth â pherchennog i gael gwared ar baracitiaid ('monk') sy'n nythu yn ei ardd. Nid y perchennog oedd yn gyfrifol o gwbl am ryddhau'r adar i'r gwyllt yn y lle cyntaf. O dan yr amgylchiadau hyn, bydd yr awdurdod amgylcheddol yn talu holl gostau'r gwaith.

96. Fodd bynnag, pan fo tystiolaeth glir bod y tiffeddiannwr yn rhyddhau'r rhywogaeth ar ei safle neu'n caniatáu i'r rhywogaeth ddianc ar ei safle¹⁹, yna y tiffeddiannwr sy'n atebol am dalu costau'r gweithrediadau. Bydd gan dirfeddiannwr hawl i apelio i'r Tribiwnlys Haen Gyntaf yn erbyn unrhyw atebolrwydd i dalu costau a restrir ar y gorchymyn rheoli rhywogaethau²⁰.

Astudiaeth Achos Enghreifftiol

Mae'r awdurdod amgylcheddol yn ymwybodol bod llygod y paith yn dianc yn aml i'r gwyllt o barc bywyd gwyllt gan nad ydynt yn cael eu cadw'n briodol. □ Mae'r awdurdod amgylcheddol yn llunio cytundeb rheoli rhywogaeth â'r parc bywyd gwyllt gan nodi gofyniad i wella ffensys. Y parc bywyd gwyllt sy'n gyfrifol am dalu cost y gwaith ffensio gan mai ef sy'n gyfrifol am y ffaith bod yr anifeiliaid yn dianc i'r gwyllt.

6.2 Iawndal

97. Mae paragraff 25 o Atodlen 9A yn darparu pŵer dewisol i Weinidogion Cymru wneud trefniadau i dalu iawndal i berchennog am golled ariannol. Mae paragraff 25 o Atodlen 9A hefyd yn caniatáu i Weinidogion Cymru bennu isafswm ar gyfer ystyried hawliadau. Dylid cyflwyno pob hawliad yn uniongyrchol ac yn ysgrifenedig i Weinidogion Cymru.

98. Mae'r rhan fwyaf o rywogaethau sy'n destun gweithrediadau rheoli yn rhai gwyllt ac, felly, nid ydynt yn perthyn i unrhyw berchennog. Os ydynt yn perthyn i

---

¹⁹ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/69/section/14>

²⁰ Gweler adran 4.2

berchennog (e.e. anifail sydd wedi dianc o sw neu barc bywyd gwyllt), mae'n bosibl eu bod yn bresennol yn y gwyllt o ganlyniad i'r ffaith bod rhywun wedi cyflawni trosedd o dan adran 14 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981, sy'n rheoleiddio gweithgarwch rhyddhau rhywogaethau i'r gwyllt. O dan yr amgylchiadau hyn, ni ddisgwylir i iawndal gael ei dalu am golli unrhyw rywogaeth.

99. Dylai iawndal fod yn daladwy os caiff eiddo ei ddifrodi gan weithrediadau a gyflawnir o dan gytundeb neu orchymyn rheoli rhywogaeth pan nad yw'r perchennog na'r deiliad ar fai am y ffaith bod y rhywogaeth ar y safle.

6.3 Anghydfodau

100. Os bydd anghydfod yn codi rhwng awdurdod amgylcheddol a perchennog nad yw'n rhan o'r broses apelio statudol, dylai'r awdurdod amgylcheddol geisio mynd i'r afael â mater drwy ei weithdrefnau datrys anghydfodau arferol.

7 Hawl i apelio

101. Mae gan unrhyw barti sy'n berchen ar y safle hawl i apelio yn erbyn y penderfyniad i wneud gorchymyn rheoli rhywogaethau neu unrhyw ddarpariaeth a geir ynddo, nid dim ond y perchennog y mae'r gorchymyn yn gosod gofynion arno. □ Mae'n rhaid cyflwyno apêl i'r Tribiwnlys Haen Gyntaf o fewn y terfyn amser a bennwyd gan ei reolau statudol, sef 28 diwrnod o ddyddiad cyflwyno'r gorchymyn ar hyn o bryd.

102. Gall y Tribiwnlys Haen Gyntaf wneud y canlynol:

- cadarnhau'r gorchymyn;
- cyfarwyddo'r awdurdod amgylcheddol i ddirymu neu ddiwygio'r gorchymyn;
- yn achos gorchymyn rheoli rhywogaeth brys, atal y gorchymyn; neu
- wneud y cyfryw orchymyn arall ag sy'n briodol, ym marn y Tribiwnlys.

8 Atodiad

Atodlen 9 i Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981

Anifeiliaid a phlanhigion y mae adran 14 yn gymwys iddynt

Rhan I – Rhywogaethau estron

Enw cyffredin

Bass, Large mouthed Black
Bass, Rock
Bitterling
Crab, Chinese Mitten
Crayfish, Noble
Crayfish, Red Swamp
Crayfish, Signal
Crayfish, Spiny-cheek
Crayfish, Turkish
Deer, Chinese Water
Deer, Muntjac
Deer, Sika
Deer, any hybrid of Sika

Dormouse, Fat
Duck, Carolina Wood
Duck, Mandarin
Duck, Ruddy
Flatworm
Flatworm
Flatworm, Australian
Flatworm, New Zealand
Frog, Edible
Frog, European Tree (or Common Tree Frog)
Frog, Marsh
Goose, Bar-headed
Goose, Barnacle
Goose, Canada
Goose, Egyptian
Goose, Emperor
Goose, Snow
Heron, Night
Limpet, Slipper
Lizard, Common Wall

Enw gwyddonol

Micropterus salmoides
Ambloplites rupestris
Rhodeus sericeus
Eriocheir sinensis
Astacus astacus
Procambarus clarkii
Pacifastacus leniusculus
Orconectes limosus
Astacus leptodactylus
Hydropotes inermis
Muntiacus reevesi
Cervus nippon
Any hybrid of Cervus nippon,
Cervus and any hybrid of the genus
Cervus
Glis glis
Aix sponsa
Aix galericulata
Oxyura jamaicensis
Kontikia andersoni
Kontikia ventrolineta
Australoplana sanguinea
Artiposthia triangulata
Rana esculenta
Hyla arborea

Rana ridibunda
Anser indicus
Branta leucopsis
Branta canadensis
Alopochen aegyptiacus
Anser canagicus
Anser caerulescens
Nycticorax nycticorax
Crepidula fornicata
Podarcis muralis

Marmot, Prairie (or Prairie dog)	<i>Cynomys</i>
Mink, American	<i>Mustela vison</i>
Newt, Alpine	<i>Triturus alpestris</i>
Newt, Italian Crested	<i>Triturus carnifex</i>
Owl, Eagle	<i>Bubo bubo</i>
Oyster Drill, American	<i>Urosalpinx cinerea</i>
Parakeet, Monk	<i>Myiopsitta monachus</i>
Parakeet, Ring-necked	<i>Psittacula krameri</i>
Partridge, Chukar	<i>Alectoris chukar</i>
Partridge, Rock	<i>Alectoris graeca</i>
Pheasant, Golden	<i>Chrysolophus pictus</i>
Pheasant, Lady Amherst's	<i>Chrysolophus amherstiae</i>
Pheasant, Reeves'	<i>Syrnaticus reevesii</i>
Pheasant, Silver	<i>Lophura nycthemera</i>
Pochard, Red-crested	<i>Netta rufina</i>
Pumpkinseed (or Sun-fish or Pond-perch)	<i>Lepomis gibbosus</i>
Rat, Black	<i>Rattus rattus</i>
Shelduck, Ruddy	<i>Tadorna ferruginea</i>
Snake, Aesculapian	<i>Elaphe longissima</i>
Squirrel, Grey	<i>Sciurus carolinensis</i>
Swan, Black	<i>Cygnus atratus</i>
Terrapin, European Pond	<i>Emys orbicularis</i>
Toad, African Clawed	<i>Xenopus laevis</i>
Toad, Midwife	<i>Alytes obstetricans</i>
Toad, Yellow-bellied	<i>Bombina variegata</i>
Wallaby, Red-necked	<i>Macropus rufogriseus</i>
Wels (or European catfish)	<i>Silurus glanis</i>
Zander	<i>Stizostedion lucioperca</i>

Rhan 1A – Anifeiliaid cynhenid

Rhywogaethau cynhenid

Enw cyffredin

Capercaillie
 Chough
 Crane, Common
 Corncrake
 Eagle, White-tailed
 Goshawk
 Kite, Red
 Owl, Barn

Enw gwyddonol

Tetrao urogallus
Pyrrhocorax pyrrhocorax
Grus grus
Crex crex
Haliaeetus albicilla
Accipiter gentilis
Milvus milvus
Tyto alba

Rhan 1B – Anifeiliaid nad ydynt yn bresennol mwyach fel arfer

Rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma

Enw cyffredin

Beaver, Eurasian
Boar, Wild

Enw gwyddonol

Castor fiber
Sus scrofa

Rhan 2

Planhigion – Rhywogaethau estron

Enw cyffredin

Alexanders, Perfoliate
Algae, Red
Archangel, Variegated Yellow

Azalea, Yellow
Balsam, Himalayan
Cotoneaster
Cotoneaster, Entire-leaved
Cotoneaster, Himalayan
Cotoneaster, Hollyberry
Cotoneaster, Small-leaved
Creeper, False Virginia
Creeper, Virginia
Dewplant, Purple
Fanwort (or Carolina Water-Shield)
Fern, Water
Fig, Hottentot
Garlic, Three-cornered
Hogweed, Giant
Hyacinth, Water
Kelp, Giant
Kelp, Giant
Kelp, Giant
Kelp, Giant
Kelp, Japanese
Knotweed, Giant
Knotweed, Hybrid

Knotweed, Japanese

Enw gwyddonol

Smyrniium perfoliatum
Grateloupia luxurians
Lamiastrum galeobdolon subsp.
argentatum
Rhododendron luteum
Impatiens glandulifera
Cotoneaster horizontalis
Cotoneaster integrifolius
Cotoneaster simonsii
Cotoneaster bullatus
Cotoneaster microphyllus
Parthenocissus inserta
Parthenocissus quinquefolia
Disphyma crassifolium
Cabomba caroliniana
Azolla filiculoides
Carpobrotus edulis
Allium triquetrum
Heracleum mantegazzianum
Eichhornia crassipes
Macrocystis angustifolia
Macrocystis integrifolia
Macrocystis laevis
Macrocystis pyrifera
Laminaria japonica
Fallopia sachalinensis
Fallopia japonica x *Fallopia sachalinensis*
Fallopia japonica

Leek, Few-flowered	<i>Allium paradoxum</i>
Lettuce, water	<i>Pistia stratiotes</i>
Montbretia	<i>Crocasmia x crocosmiiflora</i>
Parrot's Feather	<i>Myriophyllum aquaticum</i>
Pennywort, Floating	<i>Hydrocotyle ranunculoides</i>
Potato, Duck	<i>Sagittaria latifolia</i>
Primrose, Floating Water	<i>Ludwigia peploides</i>
Primrose, Water	<i>Ludwigia grandiflora</i>
Primrose, Water	<i>Ludwigia uruguayensis</i>
Rhododendron	<i>Rhododendron ponticum</i>
Rhododendron	<i>Rhododendron ponticum x</i>
	<i>Rhododendron maximum</i>
Rhubarb, Giant	<i>Gunnera tinctoria</i>
Rose, Japanese	<i>Rosa rugosa</i>
Salvinia, Giant	<i>Salvinia molesta</i>
Seafingers, Green	<i>Codium fragile</i>
Seaweed, Californian Red	<i>Pikea californica</i>
Seaweed, Hooked Asparagus	<i>Asparagopsis armata</i>
Seaweed, Japanese	<i>Sargassum muticum</i>
Seaweeds, Laver (except native species)	<i>Porphyra spp (except P. amethystea, P. leucosticte, P. linearis, P. miniata, P. purpurea & P. umbilicalis)</i>
Stonecrop, Australian Swamp (or New Zealand Pigmyweed)	<i>Crassula helmsii</i>
Wakame	<i>Undaria pinnatifida</i>
Waterweed, Curly	<i>Lagarosiphon major</i>
Waterweeds	<i>All species of the genus Elodea.</i>

Diffiniadau sy'n ymwneud â rhywogaethau

Ystyr "rhywogaeth" yw unrhyw fath o anifail neu blanhigyn.

Mae rhywogaeth yn "oresgynnol" os yw'n debygol y byddai'n cael effaith andwyol sylweddol ar un o'r canlynol, os na chaiff ei reoli:

- bioamrywiaeth,
- buddiannau amgylcheddol eraill; neu
- fuddiannau cymdeithasol neu economaidd.

Mae rhywogaeth yn "estron":

- os yw wedi'i rhestru yn Rhan 1 neu 2 o Atodlen 9, neu
- yn achos rhywogaeth anifail, os yw'n rhywogaeth:
  - nad yw ei thiriogaeth naturiol yn cynnwys unrhyw ran o Brydain Fawr, a'i bod

- wedi'i chyflwyno i Brydain Fawr neu i'w chael ym Mrydain Fawr oherwydd gweithgarwch dynol arall.

Mae cyfeiriadau at y ffaith bod rhywogaeth yn “bresennol” ar safle yn cynnwys ei phresenoldeb ar y safle ar unrhyw gam yn ei gylch oes (er enghraifft, fel wyau neu hadau).

Nid yw rhywogaeth anifail “yn bresennol ym Mhrydain Fawr mwyach”:

- a) os yw'n rhywogaeth wedi'i rhestru yn Rhan 1B o Atodlen 9, neu
- b) os yw'n rhywogaeth:
  - y mae ei thiriogaeth naturiol yn cynnwys Prydain Fawr gyfan neu unrhyw ran ohoni, ac
  - nad yw'n preswyllo fel arfer ym Mhrydain Fawr yn y gwyllt, nac yn ymweld â Phrydain Fawr, mwyach.